

Влияние на обучението по физическо възпитание и спорт върху поведението на деца със специални образователни потребности

Елеонора Милева, Анна Тантеле

Influence of training in Physical education and sport on behaviour of pupils with special educational needs: *The paper justifies the positive influence of PE on learning results and some personal characteristics of pupils with disabilities. The PE training leads to improving of interrelation with the teacher and observance of the sports rules. There is a tendency to improvement of results in the separate tests for motor abilities. The diagnostic procedures, the realized questionnaire and the interviews give useful information about the physical, mental and personal development of disabled children. Some recommendations for further educational activities are outlined.*

Key words: *Physical education, Pupils, Special needs, Behaviour, Observation.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Понятието интегрирано обучение се дефинира като обучение на деца със специални образователни потребности, при което всяко от тях се обучава съвместно с деца без увреждания в масовото училище [1, 3]. Основната цел на интегрираното обучение е да се постигне приобщаване на децата със специални образователни потребности в средата на техните връстници, а впоследствие и в обществото като цяло [4, 6]. Важна особеност на интегрираното обучение е, че то е насочено към индивидуалните възможности и интереси на децата със специални образователни потребности и разкриване на техния личностен потенциал.

В САЩ, Канада и редица европейски страни като Италия, Дания, Белгия, Гърция, Франция, Германия, Англия и други е натрупан значителен опит в интеграцията на деца с увреждания в масови учебни институции [2, 5]. Този процес в Европа е подпомогнат от резолюцията на Съвета на министрите от Европейската общност, която обвързва членуващите държави с обединяване на усилията за интегриране или за насърчаване на интеграцията на ученици и студенти с увреждания в общата образователна система.

В България специално образование в ранна и училищна възраст се осъществява след изчерпване на възможностите за интегрирано възпитание и обучение. Общобразователните и професионалните училища осигуряват възможности за интегрирано обучение на деца със специални образователни потребности в общи и специални паралелки [7, 9]. Министерството на образованието и науката принципно приема идеята за интеграцията, но все още изостава по отношение на методическото и финансовото ѝ осигуряване [8].

Настоящото изследване се основава на **хипотезата**, че физическото възпитание и спортът са част от комплекса от фактори и условия, насочени към преодоляване на изоставането в развитието при деца със специални педагогически нужди. Участието на децата с увреждания в уроците по физическо възпитание и спорт се отразява положително върху цялостното им развитие и върху изграждането на определени личностни характеристики и конструкти.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Въз основа на изведената по-горе теза е формулирана следната **цел на изследването**:

Да се проследи влиянието на обучението по физическо възпитание и спорт върху учебните постижения и поведението на деца със специални образователни потребности.

Обект на изследването са общо 6 деца със специални образователни потребности. Две от децата са ученици в Начално училище „Станислав Доспевски”

- град Самоков и се обучават съвместно с деца без увреждания. Четири от децата са от Трето помощно училище за деца с интелектуална недостатъчност в град София.

За реализиране на целта и задачите на изследването са използвани следните **методи на изследване**:

1. **Проучване на педагогическа и на медицинска документация**

2. **Педагогическо наблюдение** - бе реализирано в две насоки:

а/ наблюдение на участието на децата в обучението по физическо възпитание и спорт;

б/ наблюдение върху поведението и определени личностни характеристики на децата със специални образователни потребности.

3. **Педагогическо тестване** - използвани са следните стандартни тестове за установяване на равнището на определени физически качества: бягане на 50 м, хвърляне на медицинска топка, скок на дължина от място, бягане на 200 м.

4. **Беседа** - проведена е с родителите на децата по определени въпроси, отнасящи се до развитието на детето, резултатите от обучението, мнението им за влиянието на обучението по физическо възпитание и спорт върху цялостното развитие на детето и други.

5. **Педагогическо интервю** - бе проведено с ресурсни учители и членове на диагностичния екип с цел изясняване състоянието на детето и резултатите от интегрираното обучение по физическо възпитание и спорт.

6. **Математико-статистически методи** - вариационен анализ (средна стойност и стандартно отклонение).

Анализ на резултатите

По отношение на диагнозата и уврежданията на децата се установява, че всички изследвани лица имат определени нарушения – две са с лека умствена изостаналост, две са с лека степен на аутизъм, останалите две са хиперактивни. Две от децата се обучават в интегрирани паралелки в масовото начално училище, а другите четири се обучават в специално училище за деца с интелектуална недостатъчност.

В продължение на три месеца е осъществено въздействие със средствата на физическото възпитание и спорта при разглеждания контингент деца с увреждания, като е реализирано ефективно обучение по този учебен предмет.

В края на изследването след тримесечно наблюдение на участието и поведението на децата в уроците по физическо възпитание и спорт се установява, че всички те слушат обясненията на учителя с много по-голямо внимание и са концентрирани при неговите обяснения за изпълнение на упражненията или формите на игра. Децата обхващат много по-спокойно с учителя си по физическо възпитание, задават въпроси, участват по-активно.

В резултат на участието на децата в уроците по физическо възпитание и спорт те променят в положителна насока своето поведение и развиват някои ценни личностни качества и характеристики. При наблюдението се констатира, че те постигат по-голяма комуникативност, развитие на вниманието, повишават мотивацията си за участие в заниманията. Като цяло се отбелязва положително личностно развитие и промяна на поведението на децата със специални образователни потребности.

В резултат на осъществените въздействия със средствата на физическото възпитание и спорта се наблюдава тенденция към подобряване на постиженията по отделните тестове за физическа дееспособност за двете деца от Самоков, интегрирани в масовото училище. Установява се определен прираст по всички изследвани показатели - 50 м бягане, скок на дължина от място, хвърляне на малка топка, бягане на 200 м.

Съответната количествена оценка за всички тестове е трансформирана в качествена по определена таблица за оценяване. Така постиженията от качествената оценка *слаби* като цяло се променят в качествената оценка *средни* и за двете деца със специални педагогически потребности.

В потвърждение на горните констатации и направените заключения е необходимо да се приведат резултатите, отразени в специално разработената карта за **наблюдение на поведението** на изследваните лица по определени показатели. В нея по пет степенна скала специалистът педагог трябваше да оцени проявата на следните показатели за всяко едно дете:

Активно участие в урока; Положително емоционално преживяване; Внимание и концентрация; Комуникация и общуване с педагога; Комуникация с другите деца; Интерес към дейността; Правилно изпълнение на движенията; Развитие на моториката; Спазване на правилата на играта; Знания и умения в дейността.

От направената статистическа обработка на данните се установява, че с най-висока степен на изразеност са показателите **Комуникация и общуване с педагога** ($M=3.50$, при $SD=0.54$) и **Спазване на правилата на играта** ($M=3.33$, при $SD=0.51$) (табл. 1). Това означава, че обучението като цяло е повлияло положително върху подобряване на взаимодействието с учителя, както и върху съблюдаването на правилата на дейността.

Таблица 1

Резултати от проведеното наблюдение върху поведението на децата със специални образователни потребности

№	ПОКАЗАТЕЛИ	Mean	Std. deviation	Min.	Max.
1	Комуникация и общуване с педагога	3,50	,54	2,00	4,00
2	Спазване правилата на играта	3,33	,51	2,00	4,00
3	Активно участие в урока	3,16	,98	2,00	4,00
4	Интерес към дейността	3,16	,75	2,00	4,00
5	Правилно изпълнение на движенията	3,16	,75	2,00	4,00
6	Знания, умения в дейността	3,00	,65	2,00	4,00
7	Положително емоционално преживяване	3,00	,63	2,00	4,00
8	Комуникация с другите деца	2,83	,75	2,00	4,00
9	Внимание и концентрация	2,83	,75	2,00	4,00
10	Развитие на моториката	2,50	,54	2,00	4,00

Със средна степен на изразеност се открояват пет показателя: **Активно участие в урока** ($M=3.16$, при $SD=0.98$), **Положително емоционално преживяване** ($M=3.00$, при $SD=0.63$), **Интерес към дейността** ($M=3.16$, при $SD=0.75$), **Правилно изпълнение на движенията** ($M=3.16$, при $SD=0.75$), **Знания и умения в дейността** ($M=3.33$, при $SD=0.51$).

Под средната степен на изразеност се проявяват показателите: **Внимание и концентрация в урока** ($M=2.83$, при $SD=0.75$), **Комуникация с другите деца** ($M=2.83$, при $SD=0.75$) и **Развитие на моториката** ($M=2.50$, при $SD=0.54$). Вниманието и концентрацията в учебните занятия са свързани с интелектуалната сфера на децата. Това са компоненти, които трудно и бавно се развиват и за целта е необходима продължителна и целенасочена подготовка и педагогически въздействия. Времето от три месеца, през което бяха диагностицирани показателите, се оказва твърде кратко за развитие на интелекта.

Поради сходни причини може да се обясни недостатъчно високата степен на развитие на комуникацията с други деца. Същевременно не трябва да се забравя

фактът, че спецификата на уврежданията на изследваните лица (две от тях са деца аутисти) не предполага адекватна комуникация с връстниците.

От резултатите става ясно, че стандартното отклонение при изброените по-горе показатели варира между 0.51 и 0.98, което означава, че са налице значителни индивидуални разлики при открояването на отделните параметри за всяко едно дете поотделно. Това се дължи на факта, че всеки случай е индивидуален, различни са видовете и степента на увреждане. В този смисъл разглеждането на изследваните лица като единна съвкупност ни дава само тенденцията на развитие, но не и личностната персонална картина.

От отговорите на учителите в резултат на проведеното интервю се установява, че педагозите имат информация за интегрираното обучение и следят новостите в тази област. Същевременно информацията за интегрираното обучение в България е твърде малко и не се популяризира в необходимата степен. За конкретното реализиране на модела на интеграция се разчита и на ресурсния учител, който се явява интегриращ фактор за осъществяване на взаимодействие между различните специалисти. Оценяват се положително дейността и функциите на училищния екип и постигането на синхрон между неговите членове

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проведените изследвания и получените резултати от тях дават основание да се направят следните по-важни **изводи**:

➤ Налице е подобряване на поведението и на някои личностни качества на изследваните лица под влияние на осъщественото обучение и интегрирано обучение;

➤ Установява се положително влияние на обучението по физическо възпитание и спорт върху двигателното развитие на децата със специални образователни потребности и тяхното физическо развитие. Участието на децата с увреждания в уроците по физическо възпитание и спорт променя тяхното отношение към играта, способства за преодоляването на съществуващи до тогава психически страхе и задръжки;

➤ Откроява се положително влияние на обучението по физическо възпитание и спорт върху определени психически и личностни конструкти при децата със специални образователни потребности.

➤ Проведените диагностични процедури от страна на специалисти, както и реализираните беседи и интервюта, дават ценна информация за физическото, психическото и личностното развитие на децата със специални педагогически нужди.

Въз основа на получените резултати и направените изводи отправяме следните **препоръки**:

➤ Постигането на най-добри резултати чрез обучението по физическо възпитание и спорт изисква да се направи пълна картина на медицинското и педагогическото състояние на детето с цел да се установят границите на неговите възможности, както и да се очертаят и планират някои специфични подходи и форми на участие в учебния процес. В това отношение широко приложение намира проучването на педагогическата и на медицинската документация на всяко дете, както и извършването на педагогическо наблюдение върху участието на децата в обучението, на тяхното поведение и активност.

➤ Особено важно е предварително да се установят определени личностни характеристики на детето, които имат пряко отношение към участието му в заниманията по физическо възпитание и спорт. За това могат да се използват

специално разработени и съобразени със състоянието на детето психолого-педагогически тестове.

➤ При осъществяването на обучението и прилагането на педагогически въздействия при деца с увреждания да се търси постоянна помощ и взаимодействие с други специалисти, както и с родителите на децата в рамките на експертната дейност. В тази връзка е необходимо постоянно да се събира и анализира информацията, идваща от родителите, от ресурсните учители или от членовете на екипа относно поведението на детето и влиянието на интегрираното обучение по физическо възпитание и спорт върху цялостното му развитие

➤ Да се разработи подходяща програма по физическо възпитание и спорт за съответните категории деца с увреждания, съобразена със спецификата на физическото, психическото и личностното развитие на децата.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Радулов, Вл. Децата със специални педагогически нужди в училището и обществото, Бургас, ДАРС, 1996.

[2] Радулов, Вл. Сравнително специално образование, С., УИ "Св. Кл. Охридски", 2003.

[3] Радулов, Вл. Педагогика на зрително затруднените, С., УИ „Св. Кл. Охридски“, 2004.

[4] Николова, М., Е. Милева, Е. Павлова, Б. Пенева. Интегрирано обучение със средствата на физическото възпитание и спорта при деца с увреждания, - Висшето педагогическо образование – проблеми, постижения, тенденции, С., 2005, 524-527.

[5] Славин, Р. Педагогическа психология, С., Наука и изкуство, 2004, 480-533.

[6] Чолакова, М. Включващо ли е интегрираното обучение? Специална педагогика, 2000, 3, 26-32.

[7] Закон за защита, рехабилитация и социална интеграция на инвалидите, www.mlsp.government.bg

[8] Закон за интеграция на хората с увреждания, <http://sacp.government.bg/normativna-uredba/zakoni/integracia-uvrejdania/>

[9] Закон за професионалното образование и обучение, www.mlsp.government.bg

За контакти:

Доц. д-р Елеонора Милева, Катедра "Психология, педагогика и социология", Национална спортна академия "Васил Левски", тел.: 0898776676, e-mail: emileva2002@yahoo.com

Докладът е рецензиран.